כפר עולמי · יחידה 4: אוכלוסייה במרחב משתנה · חוברת קטנה

השלכות ההגירה והגירה פנימית

חוברת תלמיד · **מתקדם**

מסע אחד, שני מקומות: מה משתנה במקום שעוזבים ובמקום שמגיעים?

שם:	כיתה:	תאריך:

מה בחוברת?

1. מושגי מפתח
2. קוראים: הגירה כמנוע של שינוי מרחבי
3. חלק א׳ – מתרגלים מושגים
4. חלק ב׳ – בודקים הבנה
5. חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים
6. כרטיס יציאה ✂

משחקים לשיעור הזה (חידון מהיר, איש תלוי, טריוויה ועוד) באתר: https://geo-z-chovrot-tiny.sites.tab.bot/

יצרה: רוית ראש בן ישי

מושגי מפתח

קראו את המושגים. נשתמש בהם בכל החוברת.

בריחת מוחות

הגירה של אנשים משכילים ומוכשרים, כמו רופאים ומהנדסים, שמשאירה מחסור באזור המוצא.

לדוגמה: רופאים שעוזבים כפר ועוברים לחו״ל.

העברת כספים

כסף שמהגרים שולחים לבני משפחתם שנשארו באזור המוצא.

לדוגמה: עובד ששולח בכל חודש חלק מהשכר להוריו.

כלכלת בזאר

עבודה לא רשמית, בלי חוזה, בלי ביטוח ובלי זכויות, כמו רוכלות ועבודות מזדמנות.

לדוגמה: מוכר שמוכר בקבוקי מים בצומת.

שילוב מהגרים

תהליך שבו מהגרים נעשים חלק מהחברה ביעד, בעזרת לימוד שפה, הכשרה, חינוך וקבלה.

לדוגמה: אולפן ללימוד עברית לעולים.

פירבור

מעבר של תושבים מהעיר הגדולה אל יישובים ושכונות בשוליה, בעיקר במדינות מפותחות.

לדוגמה: משפחה שעוברת ליישוב ליד העיר ונוסעת לעבודה.

עיור

תהליך שבו חלק גדל והולך של האוכלוסייה עובר לגור בערים, והערים מתרחבות.

לדוגמה: כפריים שעוברים לעיר בחיפוש אחר עבודה.

שכונת עוני

שכונה צפופה עם דיור ירוד ומחסור בשירותים כמו מים, ביוב וחשמל, בעיקר בשולי ערים גדלות.

לדוגמה: פחונים בשולי עיר גדולה שגדלה מהר.

מטרופולין

אזור עירוני גדול שכולל עיר מרכזית, פרברים ויישובים שתושביהם נעים ביניהם מדי יום.

לדוגמה: גוש דן סביב תל אביב.

קוראים

הגירה כמנוע של שינוי מרחבי

ההגירה אינה רק תנועה של אנשים – היא מעצבת מחדש גם את המקום שעוזבים וגם את המקום שמגיעים אליו. הזרם המרכזי בעולם הוא ממדינות פחות מפותחות למדינות מפותחות, אך לצידו פועלים זרמים נוספים: מומחים ממדינות מפותחות שיוצאים לעבוד במדינות מתפתחות, ומדינות עשירות בנפט ודלות באוכלוסייה שבהן רוב כוח העבודה מגיע מחו״ל.

באזור המוצא ההשלכות כפולות. העברות הכספים של המהגרים הן מקור הכנסה חיוני, ובחלק מהמדינות הן חלק משמעותי מהכלכלה; היציאה גם מקטינה אבטלה ולחץ על משאבים. אולם בריחת מוחות פוגעת דווקא בתחומים הקריטיים לפיתוח – בריאות, הנדסה וחינוך – ויציאת הצעירים משנה את פירמידת הגילים: האוכלוסייה הנתמכת גדלה, וכפרים שלמים נותרים עם ילדים וקשישים.

באזור היעד המהגרים ממלאים משרות שחסרות בשוק העבודה, מגדילים את הצמיחה ומעשירים את התרבות. במקביל עלולים להיווצר פערים כלכליים, מגורים צפופים בשכונות ירודות ועבודה בכלכלת בזאר – עבודה לא רשמית ללא חוזה, ביטוח וזכויות. מדיניות הקליטה משתנה: יש מדינות שמשקיעות בשילוב – לימוד שפה, הכשרה מקצועית, חינוך והכרה בתעודות – ויש שמעדיפות להגביל את מספר הנכנסים. השאלה איך לשלב בכבוד ובצדק נבחנת מנקודת המבט של המהגרים, של הוותיקים ושל המדינה.

גם ההגירה הפנימית משנה את המפה. במדינות פחות מפותחות זרם עצום עובר מהכפר לעיר – תהליך העיור – בחיפוש אחר עבודה, חינוך ובריאות. הערים גדלות מהר יותר מהיכולת לספק דיור ותשתיות, ובשוליהן צומחות שכונות עוני. כיום יותר ממחצית מתושבי העולם עירוניים, לעומת מיעוט קטן לפני מאה שנה.

במדינות מפותחות בולט תהליך הפוך בכיוונו: פירבור. משפחות עוזבות את מרכזי הערים לטובת בית גדול, שקט ושטח ירוק בשוליים, ונוסעות מדי יום לעבודה – יוממות. כך מתרחבת העיר לאזור עירוני רחב, מטרופולין, הכולל עיר מרכזית, פרברים ויישובים קשורים. בישראל, מטרופולין תל אביב, או גוש דן, הוא הדוגמה הבולטת: מאות אלפי אנשים נעים בו מדי בוקר בין מקום המגורים למקום העבודה.

חלק א' – מתרגלים מושגים

בחלק הזה נחבר כל מושג להגדרה שלו, ונזהה דוגמאות מהחיים.

1. התאימו: כתבו בריבוע את האות של ההגדרה המתאימה.

1. העברת כספים	**א.** אזור עירוני גדול שכולל עיר מרכזית, פרברים ויישובים שתושביהם נעים ביניהם מדי יום.
2. בריחת מוחות	**ב.** שכונה צפופה עם דיור ירוד ומחסור בשירותים כמו מים, ביוב וחשמל, בעיקר בשולי ערים גדלות.
3. שילוב מהגרים	**ג.** מעבר של תושבים מהעיר הגדולה אל יישובים ושכונות בשוליה, בעיקר במדינות מפותחות.
4. כלכלת בזאר	**ד.** הגירה של אנשים משכילים ומוכשרים, כמו רופאים ומהנדסים, שמשאירה מחסור באזור המוצא.
5. עיור	**ה.** כסף שמהגרים שולחים לבני משפחתם שנשארו באזור המוצא.
6. פירבור	**ו.** עבודה לא רשמית, בלי חוזה, בלי ביטוח ובלי זכויות, כמו רוכלות ועבודות מזדמנות.
7. מטרופולין	**ז.** תהליך שבו חלק גדל והולך של האוכלוסייה עובר לגור בערים, והערים מתרחבות.
8. שכונת עוני	**ח.** תהליך שבו מהגרים נעשים חלק מהחברה ביעד, בעזרת לימוד שפה, הכשרה, חינוך וקבלה.

2. השלימו: לאיזה מושג מתאימה כל דוגמה?

1. פחונים בשולי עיר גדולה שגדלה מהר. – זו דוגמה ל־_____
2. גוש דן סביב תל אביב. – זו דוגמה ל־_____
3. משפחה שעוברת ליישוב ליד העיר ונוסעת לעבודה. – זו דוגמה ל־_____
4. כפריים שעוברים לעיר בחיפוש אחר עבודה. – זו דוגמה ל־_____

חלק ב׳ – בודקים הבנה

חזרו לקטע הקריאה. הקיפו את התשובה הנכונה, וסמנו נכון או לא נכון.

1 כיצד משנה יציאת הצעירים את פירמידת הגילים באזור המוצא?

- א. הבסיס מתרחב
- ב. האוכלוסייה הנתמכת גדלה כי נשארים ילדים וקשישים
- ג. הקשישים עוזבים ראשונים
- ד. הפירמידה לא משתנה

2 מדוע בריחת מוחות פוגעת במיוחד בפיתוח?

- א. כי היא פוגעת בתחומים קריטיים כמו בריאות, הנדסה וחינוך
- ב. כי היא מגדילה את הילודה
- ג. כי היא מגדילה את העברות הכספים
- ד. כי היא מורידה את מחירי הדיור

3 מדוע צומחות שכונות עוני בשולי ערים במדינות מתפתחות?

- א. כי אין בהן מהגרים
- ב. כי העיר מתכננת אותן כך
- ג. כי הערים גדלות מהר מהיכולת לספק דיור ותשתיות
- ד. בגלל פירבור

4 מהי יוממות?

- א. מעבר דירה פעם בשנה
- ב. עבודה בלילה
- ג. מעבר מהעיר לכפר לתמיד
- ד. נסיעה יומית בין מקום המגורים למקום העבודה

5 איזה צעד הוא חלק ממדיניות שילוב לפי הקטע?

- א. הכרה בתעודות מקצועיות של מהגרים
- ב. הגבלת לימוד השפה
- ג. מניעת חינוך
- ד. עבודה בלי חוזה

נכון או לא נכון? אם לא נכון – תקנו בשורה.

1	לפי הקטע, העברות כספים הן חלק משמעותי מהכלכלה בחלק ממדינות המוצא.	נכון / לא נכון
2	עיור ופירבור הם אותו תהליך בשני שמות.	נכון / לא נכון
3	שאלת שילוב המהגרים נבחנת רק מנקודת המבט של המדינה.	נכון / לא נכון
4	מטרופולין כוללת עיר מרכזית, פרברים ויישובים קשורים.	נכון / לא נכון

חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים

כאן אין תשובה אחת נכונה. כתבו במשפטים מלאים והסבירו את דעתכם.

1 נתחו את המשפט: ״אותה הגירה יכולה להיות ברכה ובעיה בעת ובעונה אחת.״ הדגימו מאזור המוצא ומאזור היעד.

2 מדינה שוקלת אם להשקיע בשילוב מהגרים או להגביל את מספרם. כתבו נייר עמדה קצר מכמה נקודות מבט והכריעו.

התחילו כך: מנקודת המבט של המהגרים... של הוותיקים... של המדינה... המלצתי...

3 השוו בין עיור במדינה מתפתחת לפירבור במדינה מפותחת: כיוון התנועה, הסיבות וההשלכות על המרחב.

אתגר חוקרים

חקרו את המטרופולין הקרוב אליכם: מפו את העיר המרכזית ושלושה פרברים או יישובים קשורים, בדקו כמה זמן נמשכת נסיעה בבוקר מכל אחד מהם לעיר, והציעו פתרון תחבורתי אחד שיקל על היוממים.

כרטיס יציאה – השלכות ההגירה והגירה פנימית

גזרו לאורך הקו המקווקו ומסרו למורה. שם: _____

1. כתבו השלכה חיובית ושלילית אחת על אזור המוצא.

2. הסבירו במשפט מהו פירבור.

3. מה הקשר בין עיור לשכונות עוני?

איך הבנתי? ◯ הבנתי היטב ◯ הבנתי חלקית ◯ אני צריכים/ות עזרה